

LIETUVOS EKONOMIKOS RAIDA IR PERSPEKTYVOS

2020 m. rugsėjo 28 d.

Dėl geresnės, nei prognozuota, Lietuvos ekonomikos raidos 2020 m. pirmąjį pusmetį Lietuvos banko BVP prognozės reikšmingai padidintos – šiemet BVP turėtų sumažėti 2,0 proc. Lietuvos ekonomika kol kas patyrė santykinai nedidelį nuostolį. Nepaisant pavasarį įvestų gana griežtų karantino priemonių, kuriomis buvo apribota dalis ekonominių veiklų, Lietuvos ekonomikos kryptis šių metų antrąjį ketvirtį buvo vienas mažiausių ES – per metus BVP sumažėjo 4 proc.¹ Palankesnė, nei prognozuota, ekonomikos raida, taip pat ne tiek daug, kiek manyta, blogėjanti darbo rinkos padėtis ir papildomos ūkį skatinančios viešųjų finansų, reguliacinės bei pinigų politikos priemonės šiemet lems mažesnę, nei anksčiau prognozuota, ekonomikos susitraukimą. Numatoma, kad ekonomika ims augti jau 2020 m. antrąjį pusmetį ir prieš krizę stebėtą lygį pasieks 2021 m. Esant mažesniai ekonomikos kryčiui šiemet, kitąmet taip pat numatomas mažesnis ekonomikos augimas, nei anksčiau prognozuota, – 2021 m. BVP turėtų padidėti 3,1 proc. Nemenką teigiamą poveikį ekonomikai turės fiskalinės priemonės – 2020 m. jos gali padidinti augimą 2,3, o 2021 m. – 2,6 proc. p. Prognozės sudarytos remiantis prielaida, kad pasaulyje ir Lietuvoje gali atsirasti naujų COVID-19 židinių, bet griežtų viruso suvaldymo priemonių, tokių kaip visuotinis karantinas, iš esmės pavyks išvengti. Numatoma, kad medicininis sprendimas kovai su virusu bus rastas ir pasieks plačiąją visuomenę ne anksčiau nei 2021 m., tad iki tol spartesnę ekonomikos augimą ribos didelis epidemiologinis ir ekonominis neapibrėžtumas.

COVID-19 pandemija labai reikšmingai sukrėtė pasaulio ekonomiką. Milijonai užsikrėtusių asmenų, didėjantis hospitalizuotų asmenų skaičius, o kai kuriose šalyse ir perpildytos ligoninės bei įrangos trūkumai paskatino šalių politikos formuotojus imtis griežtų viruso plitimo valdymo priemonių. Virusų grėsmė bei vyriausybės įvesti ribojimai lėmė reikšmingai sumenkusį pasaulio ekonomikos aktyvumą, trūkinėjančias gamybos ir tiekimo grandines, kritusią tarptautinę prekybą bei smukusius vartotojų ir įmonių lūkesčius. Nepaisant paskelbtų didelio masto fiskalinio skatinimo ir pinigų politikos priemonių, pagrindinės pasaulio ekonomikos neišvengė itin didelio susitraukimo. Antrąjį ketvirtį JAV ekonomika sumenko daugiau nei 9, euro zonos – 15, o JK – daugiau nei 20 proc., palyginti su tuo pačiu laikotarpiu prieš metus. Vis dėlto, valstybėms atlaisvinus gyventojų judėjimo ir veiklų suvaržymą, pasaulio prekyba ir bendras ekonominis aktyvumas bei lūkesčiai dėl ekonomikos raidos ateityje po truputį atsitiesia. Kinijos, kur epidemiologinė padėtis ėmė gerėti anksčiau nei kituose regionuose, ekonomika antrąjį ketvirtį jau grįžo į augimo kelią.

Mažėjanti išorės paklausa neigiamai paveikė Lietuvos prekių ir paslaugų eksporto raidą, tačiau jau stebima atsigavimo ženklų. Dėl pandemijos ir šalių vyriausybės įvestų ribojimų pagrindinėse Lietuvos eksporto partnerėse reikšmingai krito išorės paklausa. Įkandin pasekė ir Lietuvos eksportas – antrąjį ketvirtį, palyginti su tuo pačiu laikotarpiu prieš metus, realusis prekių ir paslaugų eksportas sumenko daugiau nei 8 proc. Vis dėlto Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas sumažėjo pastebimai mažiau nei išorės paklausa. Tai lėmė šalies eksporto struktūra, kurioje labiausiai paveiktos investicinės prekės ir kelionių paslaugos sudaro santykinai nedidelę dalį. Be to, skirtingai nei kai kuriose kitose šalyse, karantino metu Lietuvoje neribota apdirbamosios gamybos veikla. Lietuvos prekių ir paslaugų importas sumažėjo dar daugiau nei eksportas, todėl išaugęs grynasis eksportas netgi didino Lietuvos BVP. Atsiranda ženklų, kad šalies atvirasis sektorius po truputį atsigauna: nuo birželio mėn. ėmė didėti apdirbamosios gamybos (be mineralinių produktų) apimtis, pramonės gamybos pajėgumų panaudojimo lygis bei lietuviškos kilmės prekių (be mineralinių produktų), tačiau pramonės įmonių apklausos rodo, kad jos vis dar susiduria su gerokai padidėjusia nepakankamos paklausos problema. Prognozuojama, kad šiemet eksportas kris 3,8 proc. – gerokai mažiau, nei anksčiau tikėtasi. Kitąmet atsigauvant išorės paklausai, eksportas augs sparčiau (iki 6,9 %) ir labiausiai skatins ekonomikos atsigavimą.

Nepaisant padidėjusio neapibrėžtumo ir pablogėjusios padėties darbo rinkoje, privačiojo vartojimo nuosmukis nebuvo toks didelis, kaip manyta epidemijos pradžioje. Dėl epidemiologinės padėties įvesti apribojimai ir išaugęs ekonominis neapibrėžtumas antrąjį ketvirtį namų ūkių vartojimo išlaidas per metus sumažino daugiau nei 5 proc. Tačiau namų ūkių vartojimas atsigauva itin sparčiai – mažmeninės prekybos apyvarta jau gegužės mėn. viršijo praėjusių metų lygį. Prie to prisidėjo dėl didėjusio darbo užmokesčio fondo ir socialinių pervedimų neprastėjusi namų ūkių finansinė padėtis ir pasibaigus karantinui ėmęs gerėti vartotojų pasitikėjimas. Nors padėtis darbo rinkoje pablogėjo, nedarbo lygis išaugo mažiau, nei baimintis, – antrąjį ketvirtį jis buvo 2,4 proc. p. didesnis nei prieš metus ir sudarė 8,5 proc. Be geresnės, nei tikėtasi, ekonomikos raidos, išvengti didesnio nedarbo padidėjimo padėjo Vyriausybės teikta parama pandemijos paveiktam verslui ir po karantino vėl ėmęs didėti ekonomikos. Prognozuojama, kad, esant geresnei ekonomikos padėčiai, darbo rinkos raida prognozuojamu laikotarpiu taip pat bus palankesnė, nei anksčiau manyta, – atsigauvant ekonomikai nedarbo lygis ims mažėti jau šių metų pabaigoje. Vidutinis darbo užmokestis dėl šiemet padidinto minimaliojo darbo užmokesčio, sparčiai kilusių atlyginimų valstybės sektoriuje ir geresnės, nei tikėtasi, ekonominės padėties 2020 m. turėtų pakilti 6,8 proc. Tačiau 2021 m. dėl vis dar didelio neapibrėžtumo ir sumažėjusio darbuotojų trūkumo darbo užmokestis augs lėčiau – 3,1

¹ Tekste naudojami duomenys, pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką.

proc. Prognozuojama, kad šiemet privatusis vartojimas sumažės tik 2,4 proc., tačiau dėl aukštesnės, nei tikėtasi, palyginamosios bazės kitąmet augs lėčiau, nei anksčiau prognozuota, ir sieks 3,9 proc.

Investicijų raidą neigiamai veikia ne tik pandemija, bet ir ES Mobilumo paketas. Antrąjį ketvirtį investicijos krito daugiau nei 11 proc. per metus. Be pandemijos ir dėl jos išaugusio ekonominio neapibrėžtumo, privačias investicijas mažinančiai veikė ir pokyčiai transporto sektoriuje dėl kelių besiskinančio ES Mobilumo paketo – antrąjį ketvirtį investicijos į transporto priemones buvo 75 proc. mažesnės nei prieš metus. Numatoma, kad prognozuojamu laikotarpiu investicijų raidą privačiame sektoriuje ir toliau neigiamai veiks silpna paklausa, padidėjęs neapibrėžtumas ir senkantys įmonių finansiniai ištekliai, tačiau dėl numatytų fiskalinių priemonių viešosios investicijos turėtų didinančiai veikti investicijų raidą. Vis dėlto iššūkių gali kelti ne toks efektyvus, kaip šiuo metu tikimasi, fiskalinio skatinimo lėšų panaudojimas. Prognozuojama, kad šiemet investicijos mažės 7,7, bet jau kitąmet augimas atsities ir sieks 6,4 proc.

Vis dėlto šalies ekonomikos raidos prognozėms būdingas didelis neapibrėžtumas, todėl greta pagrindinio ekonomikos raidos scenarijaus buvo parengti ir du alternatyvieji scenarijai – atšiaurusis ir palankusis. Atšiauriam scenarijuje daroma prielaida, kad 2020 m. pabaigoje ir 2021 m. pradžioje epidemiologinė padėtis pasaulyje stipriai pablogėja. Reaguodami į šią situaciją, politikos formuotojai pagrindinėse pasaulio ekonomikose vėl įveda ekonominės veiklos apribojimų, tačiau ne tokių griežtų kaip šių metų pavasarį. Taip pat daroma prielaida, kad nors 2021 m. viduryje atsiranda medicininis sprendimas viruso plitimui sustabdyti, jo taikymas nėra iš karto veiksmingas, be to, išaugus nemokumų skaičiui, pablogėja finansinės sąlygos, o užsienio paklausa 2021 m. pradžioje nustoja augti. Pagal šį scenarijų Lietuvos ekonomikos aktyvumas imtų sparčiau didėti tik 2021 m. antrąjį pusmetį. Tokiu atveju bendras BVP kryptis šiemet siektų –2,4 proc., o kitąmet BVP nepasikeistų. Palankiajame scenarijuje daroma prielaida, kad po šiuo metu stebimo užsikrėtimų virusu skaičiaus šuolio daugelyje pasaulio regionų epidemiologinė situacija stabilizuojasi, tad didesnių ekonominės veiklos suvaržymų neprireikia, o medicininis sprendimas, kuris atsiranda 2021 m. viduryje, pasirodo esantis veiksmingas. Įmonių ir namų ūkių pasitikėjimo rodikliai ima gerėti, o pasaulio ekonomikai atsigaunant ima švelnėti ir finansavimo sąlygos. Remiantis šiuo scenarijumi BVP kryptis šiemet siektų tik 0,2, o kitąmet ekonomikos augimas paspartėtų iki 5,0 proc. Pagal palankųjį scenarijų ekonomika prieš krizę stebėtą lygį pasiektų dar šiemet, o pagal atšiaurųjį – tik 2022 m.

Sumažėjęs ekonominis aktyvumas ir mažesnės energijos kainos mažinančiai veiks vartotojų kainų raidą. Pasauliui tebekovojant su pandemija, prognozuojama, kad naftos ir maisto žaliavų kainos šiemet turėtų būti sumažėjusios, o tai ir toliau mažinamai veiks infliaciją. Kitąmet atsigaunant pasaulio ekonomikai naftos kainos turėtų kilti sparčiau. Lėčiau kilsiantis darbo užmokestis turėtų mažinti spaudimą paslaugų kainoms: prognozuojama, kad 2020 m. vidutinis metinis paslaugų kainų augimas sulėtės iki 4, o 2021 m. – turėtų siekti šiek tiek daugiau nei 2 proc. Prognozuojama, kad vidutinė metinė infliacija 2020 m. bus lygi 1,0, o 2021 m. – 1,2 proc.

Numatoma Lietuvos ekonomikos raida

Rodikliai	2020 m. rugsėjo mėn. pronozė ^a			2020 m. birželio mėn. pronozė		
	2019	2020 ^b	2021 ^b	2019	2020 ^b	2021 ^b
Kainų ir sąnaudų kaita (% , pokytis per metus)						
Vidutinė metinė infliacija pagal SVKI	2,2	1,0	1,2	2,2	0,6	0,9
BVP defliatorius ^c	3,0	0,7	1,4	3,0	-0,4	1,0
Darbo užmokestis ^d	8,8	6,8	3,1	8,8	-2,6	2,0
Importo defliatorius ^c	-0,6	-5,5	1,3	-0,6	-3,8	0,6
Eksporto defliatorius ^c	0,8	-4,1	0,8	0,8	-4,1	0,4
Ekonominis aktyvumas (palyginamosiomis kainomis; %, pokytis per metus)						
Bendrasis vidaus produktas ^c	3,9	-2,0	3,1	3,9	-9,7	8,3
Privačiojo vartojimo išlaidos ^c	3,2	-2,4	3,9	3,2	-12,5	8,6
Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidos ^c	0,7	0,3	0,3	0,7	2,9	0,8
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas ^c	7,3	-7,7	6,4	7,3	-8,0	5,4
Prekių ir paslaugų eksportas ^c	9,6	-3,8	6,9	9,6	-13,8	14,6
Prekių ir paslaugų importas ^c	5,9	-6,1	8,4	5,9	-10,5	12,6
Darbo rinka						
Nedarbo lygis (vidutinis metinis; %, palyginti su darbo jėga)	6,3	8,8	8,1	6,3	11,9	8,8
Užimtųjų skaičius (% , pokytis per metus) ^e	0,3	-1,5	0,6	0,3	-5,0	3,1
Išorės sektorius (% , palyginti su BVP)						
Prekių ir paslaugų balansas	5,4	7,6	6,6	5,4	2,2	3,5
Einamosios sąskaitos balansas	4,2	6,7	4,8	4,2	1,8	1,8
Einamosios ir kapitalo sąskaitų balansas	6,0	8,9	6,9	6,0	4,2	3,7

^a Makroekonominių rodiklių prognozės parengtos pagal tarptautinės aplinkos prielaidas, sudarytas pagal informaciją, paskelbtą iki 2020 m. rugpjūčio 18 d., ir kitus duomenis bei informaciją, paskelbtą iki 2020 m. rugpjūčio 31 d.

^b Prognozė.

^c Pašalinus sezono ir darbo dienų skaičiaus įtaką.

^d 2019 m. darbo užmokesčio augimo prognozė neapima jo perskaičiavimo dėl įsigaliojusių mokesčių ir pensijų sistemos pakeitimų.

^e Nacionalinių sąskaitų duomenys; užimtųjų skaičius apibrėžiamas pagal vidaus koncepciją.